

Színház.

A ZENEVILÁG TITÁNJAI. II. WAGNER.

Ha van csoda, amely döbbenettel tölt el, ha van titokzatosság, mely megborrongat, nagyság, mely leborulásra készít, fény, mely vakít — úgy Wagner az!

Wagner! Csodálatos igézet van e szavakban; bűbajos varázs cseng ki nevének minden betűjéből. És ezt a megértés, a haladás, szóval az idő ötvözte bele! Mert kezdetben őt sem kerülte el a nagyok közös sorsa: a meg nem értés, a fel nem ismerés. Sőt kétszeres átok nehezedett rá: húzta a mélység felé az embert és taszította a sötétségbe a művészt. A sok alkotó és praegnás tényezők ugyanis e két eredőbe futnak össze. Nagy ember, ki szívébe zárta a világ érzéseit; költő, aki zeneileg beszél, zenész, amikor szavakban szól, mély gondolkodó, a kinek filozófiai ötletei mint a folyóvas művésziessen és a művészet formáiba ömölve szilárdultak elénk. Nagy zenész-ember és nagy művész-zenész! De a sors és a nagyság átkának tüzes, villogó kardja nem tudtak győzedelmeskedni rajta még életében sem. És ezt elsősorban zsenialitása keftős veretének köszönheti. Vagy nagy emberek vannak a világon, vagy nagy művészek, vagy egybeforrtak! De egymáshoz tartozó s különálló minőségként, a fa és dudor viszonyának jelképeként csak kevés egyéniség áll előttünk. Az ő emberi részében, előadottságában valami művészi ér kigyószik át és művészetében valami isteni elem tündököl trónolva.

Mint művésznek voltak útjába gátló körülmények és mint embernek is tilalomfák zárták el az érvényesülését. De ő nem csüggedt! Az embernek és gondolkodónak letörését megakadályozta a művész, a fantáziáló, az illuzionista; a művésznél pedig: a lemondás, a kétségbeesés szakadékában nyíló utat el-

torlaszolta az emberi gondolkozás, meg a zsenialitás ösztöklő erejű tüzes lángja, amely mindig eltüntette előle a mélység sötétségét. A balszerencse minden ostorcsapásait, a nagyság ürügyei, az önzés, a fondorkodások ármányai: főképp emberi boldogulásának szegtek lándzsát. Persze, abszolút nem lehet elvonatkoztatni a művészi részről és nem lehet ettől kiszakítva szemlélni. De közelebről vizsgálva a dolgot, láthatjuk a válaszfalat. Miképp az élet apró lehetetei is csak a nagyító alatt támadnak elénk. És kimondja ezért e láthatóságot nem létezőnek vagy erőltetettnek? Mint művésznek az el nem ismerés okát másban találjuk, közvetlen tényezőkben. Mindenekelőtt abban a fejlődésben, amelyeket harmonizálásában az előzőkkel szemben mutat föl. És ez az, hogy a Bach hetedhangzatának kora után a kilenced és tizenegyedhangzatok jelenségeit teremti meg. Diszonanciának mondták és érezték tehát Wagner zenéjét, amitől idegenkedve futottak vissza. Wagner másik nagy művészi ténye, a zenedráma megalkotása volt, amellyel az operaműfaj fejlődésének csúcspontját érte el. Az ő fellépéséig e műfaj librettója és partitúrája nagyon is labilis valami volt, vagy az egyik vagy a másik túltengett az ellenkező rovására. Egység nem volt benne. Érzelmek, gondolatok, cselekmények festésétől távol állt a partitúra; legfeljebb lelki hangulatokat, természeti jelenségeket vagy később helyzeteket tud hangokba önteni. Wagner az operakirályságból köztársaságot csinált. Minden művészi tényezőnek egyforma súlyos szerepet biztosítván. Egyik a másikat magyarázza, mintha ugyanazt egyszerre két vagy több nyelven fejeznénk ki.

De a közönségnek nem kellett ez új forma sem. Mert hát ez a sorsa minden eredetinek, minden újnak, ami zseniális. Megelőzte korát. Zenéjében, a harmoniákkal saját idejének

fülét, amely még nem lévén ennyire fejlődve: nem volt még ezekre a harmoniakra érzőre hangolva; a zenei beállítás, a forma tekintében pedig az emberi megszokottságot, lényünk konzervatív természetét sértette, amely rugó módjára egy jó ideig mindig visszapattan régi, lejárt útjára.

Persze, ezeket a nagyszerű ujdonságokat, ezeket a kiváló eredményeket nemcsak úgy mindjárt egyszerre hozta a világra. Sok csatlóztatás, sok fájdalom egyrésztől; tömérdek tanulás, mély fájó gondolkodás, vérző agyfesz-lányok, elhasznált idegsejtek, másrésztől jelzik az utat, amelyen az eredményhez eljutott. A tehetség és egyéniség teljes kiforrottságához és kifejlődéséhez idő kell, mint a virágnak, a szétfesléshez. A lenyűgöző eredeti egyéniséget, az elvarázsolt lángszellemet, sohasem láthatjuk „Pallas Athene“-ként előtámadni... a virágmagnak táplálék, föld, levegő, napfény és víz szükséges.

Az első művében nem lehet még látni az igazi, az eredeti nagyságot: az első szimfóniájában, a „Tündérek“ és a „Rienzi“ operákban, de már érezni lehet a fölkelő nap energiától duzzadó, elkápráztató, erőből ragyogó sugaraival... A „Bolygó hollandi“ is ide tartozik. Csak később a „Lohengrin“-nel meg a „Tristan és Isolde“-val látjuk teljes egészében a pompázva tündöklő napot, amely vakító delelőjét „Niebelungok gyűrűjével“ érte el.

Hogy mily kicsinységeken fordul meg az ember élete, hogy a véletlenség mily rozoga pilléreire nyugszanak a nagy, súlyos véletlenek, élénken példázza Wagner személyisége. Ki tudja, mily útra kanyarodott volna élete; ki tudja megkaptuk volna-e más, vagy akár ebben az alakban is e nagy zsenialitást; vajon értékben nem lettünk volna-e szegényebbek, akár relative, akár absolute: ha az ifjú Wagner, nem hallja Beethoven egyik szimfóniáját és ha Beethoven nem az, aki épen! Ő maga írja az utalt mű önmagára tett hatásáról: „Nem tudom minek szántak... de egy este... muzsikussá lettem.“ Azt tudjuk, hogy Beethovennek, a nagy titánnak szimfóniái varázslatos befolyással, különös, félelmetes ideg-felkorbácsolással járnak, de amit Wagnernél tett az egyenesen csodás és megfizethetetlen: az

alvó oroszánt felébresztette és a lélek láza, az érzések beteges túlfűtöttsége és a gondolatok szédítő gomolygása után, eme katarsis segítségével előhozta a homályból a napfényre a zenészt, amely addig saját magától sem ismerve, el volt benne temetve. Mint a renégés, amely megpattantva a föld méhét egy hegyet dob a magasba...

És érdekes, alkotásaiban e nagy egyéniség behatása csak igen rövid ideig nyilvánul. A törmelékeket, meg egyéb a korától és más szerzőktől meg a tanulmányaiból külsőleg rákerült, ráakódott elemeket lerázva, gyorsan ledobálva magáról — ami egy-két utánzásban nyilvánult — sietve törtetett előre, hogy teljesen egyéni útra térve: önmagát adja, a Wagnerit! A zenedráma képében és alakjában, melynek eredetiségre és értékre nézve igazi, tényleges sorát a „Lohengrin“ nyitja meg.

Zenedrámaínak librettóját is ő írta. Így érthető is az a nagy egység, ami műveinek librettója és partitúrája között nyilvánul és az a nagy értelembeli és alapbeli összhang, amely e kettő között fennáll. Csak stílszerűek maradtunk Wagnerhez, ha bármelyikről szólva, mindkettőre vonatkoztatjuk. Hiszen a librettó és a partitúra nála ugyanazt fejezik ki és szinte egyszerre, egyidőben születvén meg: egyformák értékre. És egyforma szépségben, nagyszerűségben és fenségességben állnak előttünk! Ha nem lett volna zeneszerző, pusztán, mint költő is Wagner lett volna. Ami dicsérő tényeket és jelző színeket tehát most felhozzunk, azok mind, mindkettőre érvényesek.

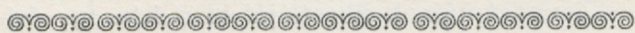
Zenedrámaiban az élet mozgalmassága tarkálk és a természet láthatatlan lüktetése érződik. Az erő s a reális és meztelen atomok; az ellágyultság, a vallási elemek és a misztikusság elétherizált lebegő parányai tűnnek elénk. Pogányság és vallásosság; aggódás és vergődés, epedés, nagy tűzű szerelem, tisztaság és bujaság, gonoszság és andalító jóság, fölény, lenézés; bántó nevetés, dühös kacagás, megértő mosoly; harag, gonosz indulat és jólelkűség, értelem, gondolkodás, ész, ezek azok az elemek, amelyek zenéjében a pazar és zseniális hangszerelés útján hozzánk szállnak, suffognak, dübörögnek, vágatnak... Lirája döbbenetes drámai erejű, nagy inven-

ciójú, súlyos gondolatú. Művei a legmagasabb mértéket birják el, amit csak alkalmazni lehet.

És ez a hatalmas erő, ez a lenyűgöző érték-nagyság nem csoda, hogy győzött. Győzött, még pedig a művésznak és embernek teljes elismertetésével, a hír szárnyaira ültetésével, még alanyának életében.

Wagner 1813-ban született... és Európa nem tudta mit kapott, a nyilvánosság elé lépett és az emberek a nagyságától megzavarlatva, a megvetés, a lenézés céltáblájául használták fel... élt és nehezen bár, de győzött... meghalt 1883-ban... és e hír már vadul leverőleg hatott az emberekre; Európa énjét kinos szomorúság, néma csönd lepte el és az emberek idegein megrázó fájdalom és szent borzongás csapott végig fajtétkzó hullámaival elborítva az öröm s vígság hatalmas szirteit...

Munk Andor.

VALAMI AZ ORSZÁGOS DALOS-VERSENYRŐL.

Nem akarom e helyen a napilapokból már jól ismert dalosverseny programját, lefolyását és eredményét ismertetni. Inkább egy kis fotografiát szeretnék nyújtani azokról a becsületes, színmagyar, vidéki polgárokról, kik költségbe verve magukat, feljöttek Pestre elrontani a gyomrukat a sok bűdös hústól, dalolni nekünk Gaál István dalait, templomi zsolozsmákat, megőrizni a szent, magyar dal kultuszát, egy kicsit versengeni a királydíjért, egy kicsit lemaradni; éltetni Bárczy urát, a királyt, Lányit és Stojanovicsot és végül jó ismerősként üdvözölni.

Természetesen azt nem irták meg sehol, hogy az eredmény kihirdetésekor nagy volt az elégedettség.

Mondom, az elégedetlenségről semmit sem irtak. Én azonban, ki — bevallom — többet voltam a Tattersaal sörházában, mint bent a dalosok között, én aki beszélgettem komával, sógorral, megismerkedtem az elkeseredett Illés és Tóni bácsikkal, (nem nyertek semmit) én, akiben kiforrott azóta egy becsületes nézet erről az egész kipaklizott valamiről, én — szólok valamit.

829

Többek között feljött Mezőkövesd is egy kicsit megundorodni. Fehér gatyás, derék matyók, díszes kötényben, aratás ideje alatt... Az utolsó csoport, utolsó előtti díját nyerték.

A király-díjat a budai dalárda nyerte.

Nézzük Budát és Mezőkövesdet. Ezt a két szélsőséget. A budai dalárda tagjai zeneileg képzett, kiváló szakférfiak által vezetett, intelligens urak. Van jó délelőtti állásuk és megelégedettek. Esténként dalolnak. A mezőkövesdiek földmunkások. Nem értik a kottát. Csak úgy hallás után énekelnek egyházi dalokat, a hosszú, napi fárasztó munka után.

Uraim, ne értsenek félre. Most nem szociális, csupán emberi szempontok vezetnek. Nem mondom, hogy a király-díjat Mezőkövesdnek kellett volna adni, de volt több más első díj is. Temesvár három első díjat kapott... Egy-egy városnak több dalárdája nyert. Sok résztvevő dalkör nem nyert semmit. Egy Ganzgyári munkás sápadtan fordult felém: „kérem mi sem nyertünk semmit, de nem azért, mintha nem tudnánk énekelni.“ Igaza volt!

Sok kisvárosi dalárda, máv. dalárda, munkás-dalárda nem nyert semmit.

Tudjuk, hogy a magyar kisváros társadalmában mi a dalárda. A város egyik fő egyesülete. Az ünnepek kluja. A vezetőjük népszerű, ünnepelt ember.

És most tessék hazamenni díj nélkül, üres kézzel, agyoncsapott reményekkel. Uraim, Kacsoh Pongrácok, de hisz ez reffenetes lehet.

A magyar vidéki városok között nem szabad a vírluskodást, az irigykedést, az elkeseredett gyűlölködést szítani.

Ne versenyt tessék rendezni!

Ha a főváros versenyt akar látni, hát neveljen kevésbé elkapatott, de jobb footballistákat az Olympiád számára. Ott tessék versenyezni. A király-díjért pedig fussanak lovak.

A magyar dal kultuszának nem verseny kell, hanem ünnepély. Dalosünnepély.

Vegyen a rendezőség 40 kinaezüst-pohárral, vagy gyufaskatulyával többet, hogy mindenkinek jusson. Csináltasson polgármester úr 4000 plakettot, hogy mindenkinek lógjon valami kis színes, olcsó, fityegő valami, azon a becsületes dolmányon.

Így gondolom ezt én.

Szász Menyhért.

830